

sentit anomenar els *assagadells* en els Ports, simplement com a nom dels relleixos o cornises de cingleres, que, com solen ser els cingles, són de forma, si no precisament circular, almenys enronadora o cenyidora (CINGULUM > *cingle*); per *malesa* potser entén més aviat el sentit d'«estimballs» que té el mot en les nostres muntanyes. En aquestes serres, i un mot en *al-*, invita a pensar en un origen aràbic. Com que una *-b* final generalment s'elimina en els manlleus romànics (*al-raqrab* > *alacrà*, *siqlab* > *sicló*), i més en final àtona, es pot pensar en *al-läulab*, admetent que la segona *-l-* passés a *-n-* per dissimilació (*nadella* < *ladella*), més que més amb la tendència que hi ha a preferir les finals àtones en *-na* (*jässena*, *tòfona*, cast. *cópano* CAUPULUS, *carámbano* CALAMULUS), i en aquest cas, essent doble o recolzada la *l* anterior, era la segona la més dèbil i dissimilable. *Läulab* és una arrel que ja està registrada en diccs. clàssics, i que en *RMa.* figura com a verb i participi amb el sentit de 'arrodonar' i 'rodó', però que sobretot està representada en el substantiu *läulab* i en autors moderns de tot el Nord d'Àfrica i d'Espanya (Dozy, *Suppl.* II, 558-9), amb els sentits de 'caragol, vis' 'espiral' i després per a molts objectes i eines: «vertebra» en el Gloss. de Leyden (S. XI), 'trull' en l'espanyol Abenalbéitar (S. XIII) (< 'caragol'), 'balda' a Algèria (Hélot); en particular «tornum putei vel molendini» en el nostre *RMa.* (p. 612), «cigoñal para sacar agua», *PAlc.* (168a39), el qual representa com a *léulab* la pronúncia granadina; avui a Algèria «cheville tournante, goupille» i «vis d'une boîte» (Beaussier).

Aleurona (DFA, *AlcM*), derivats científics del gr. ἄλευρον 'farina' *Aleviar*, mal llegit per *aleujar*, *alle-* (LLEU) *Alevós*, *alevosia*, castellanismes recents i innecessaris, per a la substitució dels quals veg. *Lleures*C, 24-25, i per a l'origen, DCEC (I, 108-9), *aleve*

ALEXIFÀRMAC, 'contraveri', pres del gr. ἀλεξίφάρμακον, cpt. de ἀλέξω 'jo aparto' i φάρμακον 'metzina'. □ 1.ª doc.: 1862, *SLitCosta*; que registra també *alexipirètic* 'febrifug' (cpt. del mateix verb amb *πυρετός* 'febre').

Alf i *Alp*, poblats de Cerdanya, dels quals dóna *AlcM* etimologies clarament errònies; com que ja apareixen tots dos des de 839 (com a *Alfi* i *Albi* respectivament) i es troben a un i altre costat del Segre, quasi davant per davant, és versemblant pensar que fossin fortaleres enfrontades, fundades per dos pobles indoeuropeus diferents i enemics, amb nom comú de l'arrel ieur. ALBH ('blanc', etc.): *Alf* amb fonètica sorotàptica, *Alb* (> *Alp*) amb fonètica celtoide.

Alfàbega, V. *alfàbrega*

ALFABET, pres del ll. *alphabētum* id., format amb els noms de les dues primeres lletres gregues ἄλφα i βῆτα. □ 1.ª doc.: Llull.

Veg. els testimonis dels Ss. XIII, XIV i XV que donen

AlcM i *DBal.* Fins recentment no ha arribat a preponderar en l'ús sobre els seus concurrents més populars i no menys antics *abecedari* i *beceroles*.

DERIV.: *Alfabètic* [1803, Belv.]. *Alfabetitzar* [mitjà S. XX]. *Analfabet* [diccs. de fi S. XIX], gr. ἀναλφάβητος; *analfabetisme*.

ALFABIA, 'gerra gran, tenalla', de l'àr. *hābiya* id., pròpiament participi actiu de l'arrel *hb'* 'amagar', 'guardar, conservar'. □ 1.ª doc.: 1363.

En un doc. del Rosselló de 1363 (en baix llatí) «*nam alfabiā terre*»; l'*InuLlCat.* d'Alart en col·lecciona més d'una vintena de la fi del mateix segle, molts menys de posteriors (de tota manera *alfavies de oli* encara el 1605, s. v. *trabuch*). En el *DAG.* un inventari vigatà de 1427 i un de valencià de 1585; *AlcM* uns quants de mallorquins de 1388-1489. Les *alfàbies* o *aufàbies* «orza» figuren entre les produccions tradicionals dels forns de Manises (Almela, *Voc. Ceràm. Manises*, 373). És un mot molt viu sobretot a les Illes: mall. i men. *aufàbia* (*AlcM*), *aufàbia* a Menorca (Camps Merc., *Folk. Men.* II, 51), i també a Eivissa («tinaja», PzCabrero): «qui buidava es sac dins una olla, qui dins un test o dins una *aufàbia*, qui dins un gerró o dins sa safa ---» (Castelló, *Rond. Eiv.*, 23). Avui predomina molt la forma *auf-*, però gent educada continua usant la forma amb *l*: AMAlcover *alfàbia* «gerra d'oli de grans dimensions» (BDLC XII, 322), i el Sr. Estarelles de Bunyola em descrivia el procediment de «posar *alfàbies* empotrades per millorar les condicions acústiques» (1963). Altrament, encara que *AlcM* no ho digui, també s'ha usat i encara s'usa en alguns punts del Princ., on ja el *DTo.* recull *alllàvia*, igual Lab. i *alllàvia* (mal llegit *-ania*) apareix en un inventari de 1546, *Inv. de Castells*, 50): en efecte allí es va introduir una segona *-l-* per repercussió; prop de la carena de St. Llorenç del Munt hi ha la *Font de l'Auflàbia*. *DAMen.*: *aufàbia* «vasija grande de barro cocido i algunas veces vidriado: desde el asiento va siendo más ancha y capaz, y forma como una barriga hasta el gollote, que es más angosto; *tina*, *tinaja*; *dolium*, *hidria*». Del català va passar a alguns parlars d'Oc, i l'usa el mateix Mistral: «boufre de ràbi, / courmen badant coume uno *fàbi*» (trad. «jarre», *Calendau* VI, 52.5). En canvi no ha deixat descendència en castellà ni portuguès.

És un mot de l'àrab comú, i ja antic: *hābiya* «a large jar», ja registrat en els diccs. clàssics del Djauharí (1008) i el Firuzabadí (c. 1400); el Faiyumí (1333 d. C.) fa observar que s'hauria de dir *hābi'a* per l'arrel a què pertany però l'ús ho ha canviat en *hābiya*. En efecte, l'arrel *hb'*, que és molt clàssica, significa no sols 'amagar, ocultar' (mateixos diccs.), sinó també, segons el Faiyumí, 'guardar, conservar'; Lane, 693; Dozy, *Suppl.* I, 347a. En àrab occidental ha estat particularment viu: *hābya* o *hābiya* «idria» en el nostre *RMa.* (91, 419), *hābia* «tinaja de barro» en *PAlc.* (414a30); «tina o tinaja, vasija grande de barro», etc. en el Marroc (Lerchundi), «grande jarre; cuve pour la teinture; grand chaudron en métal chez les teintu-